

ENHOJUST

PENTRU O JUSTIȚIE ANTIRASISTĂ DE MEDIU ȘI DE LOCUIRE
FOR AN ANTIRACIST ENVIRONMENTAL AND HOUSING JUSTICE

CAMPANIE DERULĂTĂ DE

CU SPRIJINUL UNUI GRANT AL

Foundation Open Society Institute
în colaborare cu
Open Society Foundations.

PARTENER MEDIA

**Raportul proiectului ENHOJUST : Pentru o justiție antirasistă de mediu și de locuire,
implementat de Fundația Desire între ianuarie 2020 – iunie 2022**

https://www.desire-ro.eu/?page_id=3918

INTRODUCERE. MATRICEA CONCEPTUALĂ ENHOJUST

Autor : Enikő Vincze

CUPRINS

1. **Matricea conceptuală ENHOJUST** în contextul proiectului
2. **Justiția de mediu**, și dreptul la un mediu sănătos
3. **Justiția locativă**, și dreptul la locuință adecvată
4. **Justiția locativă și de mediu**, și dreptul de a locui în mediu sănătos
5. **Justiția antirasistă de mediu și de locuire**, și dreptul de a nu fi exclus de la dreptul de a locui în mediu sănătos

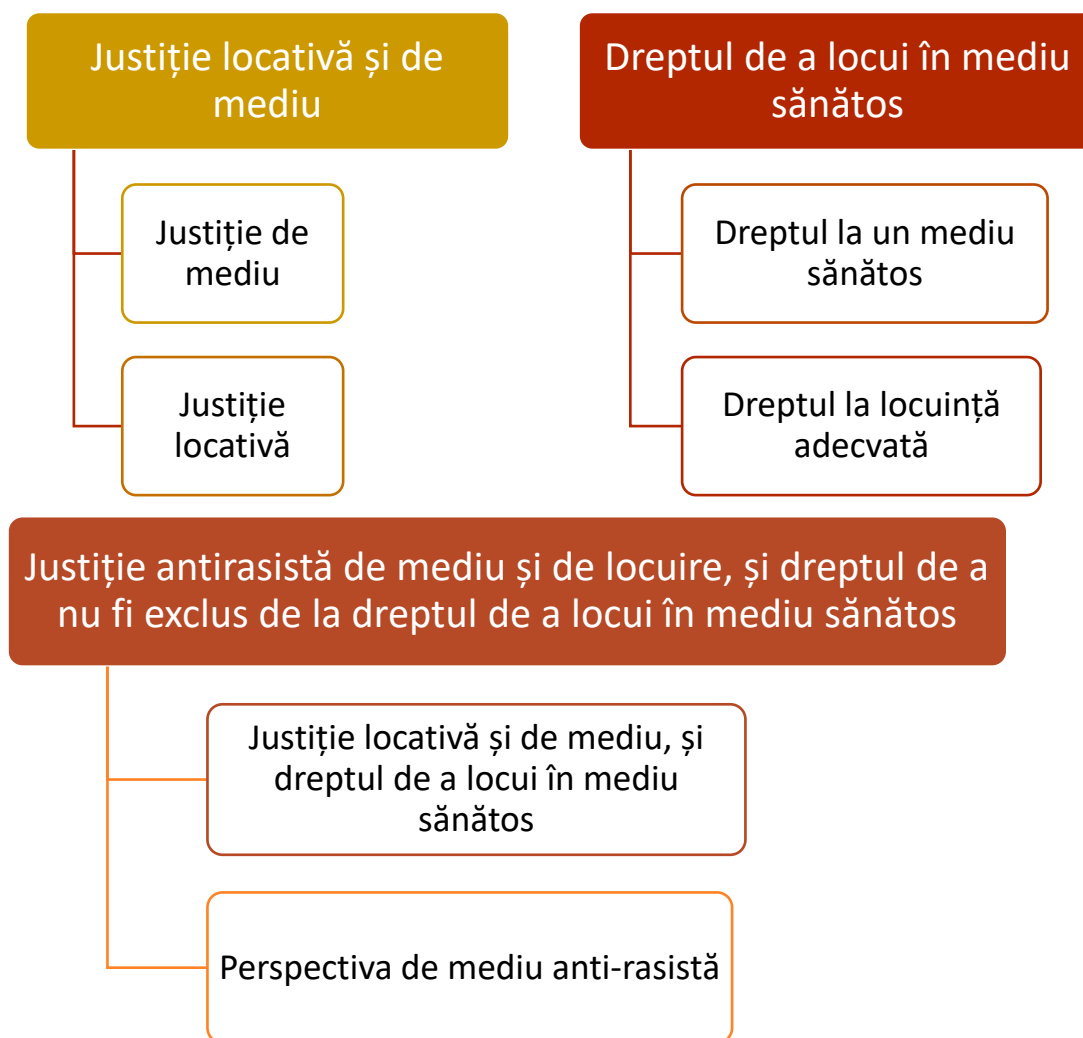
1. Matricea conceptuală ENHOJUST în contextul proiectului

Prin cercetarea derulată în proiectul ENHOJUST ne-am propus să surprindem fenomenul locuirii în mediu toxic, îmbinând perspectiva sociologică cu cea legislativă, medicală și cea tehnică, de măsurare a poluării aerului în zone private de condiții adecvate de locuire. Rezultatele cercetării sunt discutate în Partea I și II a raportului.

Prin campania media ENHOJUST vrem să contribuim la conștientizarea legăturii dintre mediu poluat, locuință inadecvată și sănătate precară, dar și la responsabilizarea statului cu privire la obligațiile sale legate de asigurarea, prin politici publice, a dreptului de a locui în mediu sănătos și de crearea unor condiții socio-economice în care toți oamenii pot să facă uz de acest drept.

Pe lângă cele două mari seturi de activități de mai sus, prin ENHOJUST am mai urmărit și **elaborarea conceptului de justiție antirasistă de mediu și de locuire**. Capitolul introductiv al raportului nostru este dedicat acestui demers, detailând matricea conceptuală de mai jos. Ea a fost gândită cu scopul de a reflecta complexitatea interdependențelor dintre locuire, mediu și sănătate, și diferitele forme ale justiției sociale.

Matricea conceptuală ENHOJUST

Convingerea noastră este, că în România e nevoie de politici de mediu, de locuire și de sănătate care să adopte o perspectivă antirasistă și să elimine posibilitatea ca oamenii stigmatizați și inferiorizați pe baza etniei sau clasei sau statutului lor social, să fie forțați, din cauze diverse, să locuiască într-un mediu toxic ce le pune sănătatea și viața în pericol. Din acest motiv, la finalul său raportul nostru va formula câteva recomandări pentru o politică intersecțională antirasistă. Dincolo de filele raportului, urmărim să contribuim la construirea unei solidarități antirasiste între mișcarea ecologistă și mișcarea pentru dreptate locativă care ar putea veni și în susținerea mai largă a recomandărilor ENHOJUST.

2. Justiția de mediu, și dreptul la un mediu sănătos

Conceptul justiției de mediu datează din anii 1980, când mișcări civice din Statele Unite ale Americii au revendicat dreptul pentru grupurile rasiale marginalizate de a fi protejate față de mediile toxice. Mișcarea s-a extins apoi, atât geografic (și în țări din Sudul Global), cât și tematic (incluzând printre victimele injustiției de mediu și alte grupuri dezavantajate, și aducând în discuție și discriminarea internațională de mediu).

Dincolo de mișcările civice, inițiative legislative din alte state arată că nu doar că este de dorit ca problema justiției de mediu să se reglementeze din punct de vedere juridic, ci și că acest lucru este posibil dacă există voință politică. Un exemplu este Assembly Bill No. 1628/ 2019 din Statele Unite ale Americii, textul căruia este accesibil aici:

https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201920200AB1628.

Dar trebuie să amintim în acest context și Convenția de la Aarhus, un tratat internațional al ONU (Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters). Ghidul elaborat pentru a veni în ajutorul implementării acestei convenții este accesibil aici:

https://unece.org/DAM/env/pp/Publications/Aarhus_Implementation_Guide_interactive_eng.pdf).

Prin Legea Nr. 86 din 10 mai 2000 România a ratificat Convenția de la Aarhus, deci și-a asumat că o va respecta și implementa prin măsuri adecvate pe plan național (legea este accesibilă aici - http://mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/1_Conventia_Aarhus.pdf). Argumentele aduse în această lege includ nevoia de a:

- recunoaște că orice persoană are dreptul să trăiască într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării sale ;
- cetățenii trebuie să aibă acces la informație, să fie îndreptățiți de a participa la luarea deciziei și să poată avea acces la justiție în probleme de mediu și să beneficieze, după caz, de asistență pentru a-și exercita acest drept.

Legea 86/ 2000 prevede printre multe altele că:

- nu va cere nici o derogare de la drepturile existente privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu

- în cazul oricărei amenințări iminente a sănătății umane sau a mediului, cauzată de activitățile umane sau datorată unor cauze naturale, toate informațiile care ar da posibilitatea publicului să ia măsuri de prevenire sau să amelioreze efectele negative provocate de acea amenințare și care sunt deținute de o autoritate publică sunt diseminate imediat și fără nici o întârziere membrilor publicului, care pot fi afectați.

Integrarea principiului justiției de mediu în sistemul internațional al drepturilor omului s-a realizat prin ideea **dreptului la un mediu sănătos**. Acest drept a fost recunoscut de Consiliul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite în octombrie 2021 (HRC/RES/48/13). Actul adoptat este un reper foarte important pentru legislația de mediu al fiecărei țări membre, pentru că dreptul la un mediu sănătos crează o obligație a statului de a controla poluarea, de a elabora și implementa o legislație care să protejeze oamenii afectați de problemele de mediu și de a asigura justiție de mediu în acest fel. Dreptul la un mediu sănătos este conectat cu alte drepturi, precum dreptul la apă, la hrană, sau **dreptul la sănătate**. Principiul urmărit de către dreptul la un mediu sănătos este acela de a adresa impactul negativ al mediului asupra sănătății oamenilor, ceea ce este o noutate față de abordarea tradițională din domeniu care se limita la calitatea mediului în sine, și neglija relația cu sănătatea oamenilor afectați de mediul poluat/toxic.

Prin Legea de revizuire nr. 429/2003, în Constituția României s-a inclus Art. 35 – Dreptul la mediu sănătos, și câteva paragrafe subsecvente, printre care : (1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic ; (2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

Legătura între dreptul la un mediu sănătos și justiție de mediu înseamnă garantarea dreptului la un mediu sănătos pentru toți, indiferent de clasă și statut social, etnie, profesie, sau alte caracteristici identitare și/ sau socio-economice. Pe scurt, această legătură se referă la nevoia de realizare a justiției sociale în ceea ce privește impactul mediului asupra sănătății. Defapt, ideea justiției de mediu rezultă din recunoașterea că nu toți au acces egal la dreptul la un mediu sănătos din cauza unor inegalități socio-economice mai largi existente în societatea capitalistă, dar și unor tratamente instituționale discriminatorii la adresa unor grupuri vulnerabile.

3. Justiția locativă, și dreptul la locuință adecvată

Justiția locativă este un concept mai larg decât noțiunea dreptului la locuire, pentru că, dincolo de aspectul juridic al drepturilor locative se referă la toate condițiile sociale, economice și politice care fac posibil ca toți oamenii să facă uz efectiv de dreptul lor la locuire reglementat de legislație.

Justiția locativă este manifestarea justiției sociale în domeniul locuirii : adică înseamnă o stare de fapt în care toți oamenii au acces efectiv la locuințe adecvate, indiferent de clasă sau statut social, etnie, profesie sau alte criterii identitare sau socio-economice. Putem deci spune, că justiția locativă se traduce, pe de o parte, în dreptul la locuință adecvată, iar pe de altă parte în politici de locuire și de dezvoltare care dezvoltă fondul de locuințe recunoscând valoarea socială a locuințelor.

În ceea ce privește **dreptul la locuință adecvată**, acesta a fost recunoscut ca **parte a dreptului la un nivel de trai adecvat** în articolul 25 din Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 și în articolul 11.1 din Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale din 1966. De atunci, alte tratate internaționale privind drepturile omului au conectat dreptul la o locuință adecvată la **dreptul la protecția domiciliului și a vieții private**.

<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Housing/Pages/AboutHRandHousing.aspx>

Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale al Organizației Națiunilor Unite a subliniat că dreptul la o locuință adecvată nu trebuie interpretat în mod restrictiv. Mai degrabă, acesta ar trebui văzut ca fiind **dreptul de a trăi undeva în siguranță, pace și demnitate**.

Caracteristicile dreptului la o locuință adecvată sunt clarificate în principal în observațiile generale nr. 4 (1991) ale Comitetului privind dreptul la o locuință adecvată și nr. 7 (1997) privind evacuările forțate. **Libertățile** incluse în dreptul la locuință adecvată sunt: protecția împotriva evacuărilor forțate și a distrugerii și demolării arbitrare a locuinței proprii; dreptul de a nu fi supus unei ingerințe arbitrare în propria locuință, în viața privată și în familie; precum și dreptul alegerii reședinței, stabilirea locului unde să se locuiască și libertatea de mișcare. Iar **drepturile componente** ale dreptului la o locuință adecvată includ: siguranța deținerii locuinței; restituirea locuinței, a terenurilor și a proprietății; accesul egal și nediscriminatoriu la o locuință adecvată; și participarea la luarea deciziilor legate de locuințe la nivel național și comunitar.

Biroul Înalt al Drepturilor Omului al Organizației Națiunilor Unite consideră că dreptul la locuință adecvată înseamnă **satisfacerea simultană a șapte criterii**, după cum urmează :

- Securitatea legală a posesiunii: indiferent de tipul posesiunii se impune garantarea protecției legale împotriva evacuării sau altor riscuri legate de locuire.
- Accesibilitatea financiară: costurile financiare ale locuirii nu trebuie să fie atât de mari încât să facă imposibilă satisfacerea altor nevoi (alimente, educație școlară, îngrijirea sănătății, etc).
- Locuibilitatea: asigurarea unor elemente, precum spațiu adecvat, protecție față de frig, căldură, vânt, ploaie etc, și protecție față de alte elemente care pun în pericol sănătatea (ex. poluare).
- Accesibilitatea serviciilor, facilităților și infrastructurii: apă potabilă adecvată, colectare de deșeuri, electricitate, surse de încălzire, igienă
- Accesul tuturor persoanelor: nevoile speciale ale persoanelor sărăce, ale persoanelor cu dizabilități, persoanelor care aparțin unor grupuri discriminate, ale victimelor unor dezastre naturale sau politice.
- Locația: asigurarea accesului la diverse opțiuni de angajare, servicii medicale, școli, instituții pentru îngrijirea și educația copiilor, asigurarea locuinței în mediu sănătos (nu în medii poluate sau în apropierea unor surse toxice).
- Adecvarea culturală: asigurarea exprimării identității culturale și stilului de viață preferat.

În ceea ce privește **reconectarea ideii de locuință la valoarea sa socială**, aceasta trebuie să plece, precum a menționat de multe ori și Leilani Farha, Raportorul Special ONU pe Locuire Adecvată, de la recunoașterea că în ultimele decenii, peste tot în lume, locuința a devenit mai degrabă un obiect de investiție sau o marfă speculativă, în care investitorii își parchează

capitalul cu scopul creșterii profitului (de exemplu : Statement of the Special Rapporteur on the right to adequate housing, 79th session of UNECE, Committee on Housing and Land Management, Ministerial Meeting, 2017; Guidelines for the implementation of the right to adequate housing, 2019).

4. Justiția locativă și de mediu, și dreptul de a locui în mediu sănătos

Precum am arătat în cele două puncte de mai sus, noțiunile componente cu care operăm în proiectul ENHOJUST sunt deja recunoscute în legislația internațională (justiție de mediu și dreptul la mediu sănătos ; justiție locativă și dreptul la locuință adecvată), chiar dacă realitățile societății capitaliste pe care le trăim nu permit realizarea lor, și chiar dacă ele nu sunt în totalitate transpuse în legislația românească și nu sunt asigurate prin politicile publice din România.

Pornind de la aceste recunoașteri, ENHOJUST și-a propus să elaboreze un nou concept la intersecția celor două tipuri de justiție : **conceptul justiției locative și de mediu**. Dacă justiția de mediu înseamnă asigurarea dreptului la mediu sănătos, iar justiția locativă înseamnă asigurarea dreptului la locuință adecvată, justiția locativă și de mediu înseamnă **asigurarea dreptului de a locui în mediu sănătos**.

Punerea în relație a locuirii cu mediul și cu sănătatea se bazează pe recunoașterea faptului că, condițiile locative nu includ doar caracteristicile casei în care trăim, ci și ale mediului în care locuințele noastre sunt amplasate. De aceea, dreptul la mediu sănătos se leagă foarte strâns de dreptul la o locuință adecvată. Sau, altfel spus, justiția de mediu și justiția locativă, în sensurile elaborate mai sus, sunt interconectate.

Dreptul la mediu sănătos implică în mod direct și organic dreptul de a locui într-un mediu sănătos. Invers spus, locuirea în mediu toxic încalcă dreptul la mediu sănătos, dar și dreptul la o locuință adecvată, precum și dreptul la sănătate.

Omul trăiește într-o locuință care îi oferă sau nu șansa să se protejeze împotriva unor boli, precum și șansa de a se trata adecvat atunci când se îmbolnăvește. Starea locuinței dar și mediul în care locuința este amplasată, este o condiție a sănătății. Cei care locuiesc în condiții inadecvate sau într-un mediu poluat, evident că sunt mai vulnerabili față de boli și sunt privați de factorii necesari pentru a se trata.

Bolile care ne pun viața în pericol se datorează în mare parte factorilor de mediu (de la locul de muncă, din jurul locuinței, din proximitatea școlilor, etc). Speranța de viață și speranța de viață trăită în sănătate sunt determinate și de calitatea apei, aerului și solului. Dar ea depinde, desigur, și de starea locuinței în care trăim și de condițiile în care muncim.

5. Justiția antirasistă de mediu și de locuire, și dreptul de a nu fi exclus de la dreptul de a locui în mediu sănătos

Referindu-se la nedreptatea de mediu dintr-un context rasist, în anii 1970 și 1980 activiștii mișcării pentru justiție de mediu au început să folosească conceptul de **rasism de mediu**.

Știm că în general rasismul neagă demnitatea umană unor categorii de persoane inferiorizate de către societatea majoritară datorită etniei și/ sau stării lor social-economice. Dar nu face “doar” asta. Rasismul ucide prin privarea persoanelor stigmatizate de condițiile adecvate ale vieții. Rasismul poate săucidă și **prin forțarea oamenilor să locuiască în medii toxice**, punându-le în pericol sănătatea și viața. În astfel de cazuri avem de-a face cu fenomenul rasismului de mediu. Rasismul de mediu face posibilă și încearcă să justifice mutarea forțată a unor oameni lângă platforme toxice (precum rampe de deșeuri, stații de epurare a apei), dar și construirea unor platforme otrăvitoare la o distanță redusă de locuințele celor care sunt inferiorizați, stigmatizați și desconsiderați atât de societatea majoritară în general cât și de politica locativă, de mediu și de sănătate în mod special.

Justiția antirasistă de mediu și de locuire impune politici publice care :

- pun în legătură locuirea, mediul și sănătatea ;
- pornesc de la analiza conexiunilor dintre locuirea inadecvată, mediul toxic și sănătatea precară sau chiar speranța de viață redusă;
- au potențialul să rezulte în asigurarea pentru toți a unor condiții de viață caracterizate, printre altele, de locuire în mediu sănătos ;
- includ măsuri adiționale pentru contracararea efectelor rasismului de mediu asupra categoriilor identitare (de ex romii) și/ sau sociale (de ex săracii) ce sunt excluse tocmai datorită rasismului de mediu de la dreptul de a locui în mediu sănătos.

Pe scurt, justiția antirasistă de mediu și de locuire înseamnă o stare de fapt în care nimănui **nu îi este restricționat exercițiul dreptului de a locui în mediu sănătos, sau în care nimeni nu este exclus de la acest drept.** Precum afirmă Ordonanța de Guvern nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, aprobată prin Legea 48/2002, în România ar trebui să fie garantate egalitatea între cetățeni, precum și excluderea privilegiilor și discriminării în exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale, printre ele dreptul la locuință, dar și dreptul la sănătate, și dreptul la mediu sănătos. Traducând prevederile legislației anti-discriminare la cazul dreptului de a locui în mediu sănătos, statul român este obligat să asigure că în România nu există discriminare nici în acest domeniu: adică nu este restricționat dreptul nimănui de a locui în mediu sănătos, sau nu există practici, criterii, prevederi, comportamente care fac deosebire între persoane pe bază de rasă, naționalitate, etnie, apartenență la o categorie defavorizată și altele, și astfel discriminează și creează inegalitate. **Egalitatea între cetățeni și excluderea discriminării sunt principii care trebuie aplicate și în cazul dreptului de a locui în mediu sănătos.**

Aceeași lege a anti-discriminării afirmă clar, că măsurile speciale implementate în vederea protecției persoanelor defavorizate nu doar că nu sunt discriminatorii la adresa celor care nu au nevoie de ele ca să facă uz de drepturile lor, dar sunt necesare pentru prevenirea discriminării precum și pentru asigurarea egalității între oameni în ceea ce privește accesul în fapt la drepturile asigurate de lege. De aceea, **justiția antirasistă de mediu și de locuire impune nu doar politici publice universale în vederea asigurării pentru toți a dreptului de a locui în mediu sănătos. Ea necesită și măsuri speciale adresate persoanelor care se confruntă cu locuirea în mediu nesănătos și datorită tratamentului inegal și rasismului instituțional pe baza apartenenței lor la o etnie sau la o categorie defavorizată.**